

PREVENČIA RADIKALIZÁCIE A EXTREMIZMU Z POHĽADU INŠTITÚCIÍ

2022

Prevenia radikalizácie a extrémizmu z pohľadu inštitúcií

Autorky:

Elena Gallová Kriglerová

Jana Kadlečíková

Alena Holka Chudžíková

Michaela Píšová

Vydalo

Centrum pre výskum etnicity a kultúry

Špitálska 10

811 08 Bratislava

www.cvek.sk

Rok vydania: 2022

Text neprešiel jazykovou korektúrou.

Táto analýza vychádza ako súčasť projektu 'Mechanizmus prevencie radikalizácie a extrémizmu polícia a mladí spoločne', ktorý je podporený z programu ACF – Slovakia, ktorý je financovaný z Finančného mechanizmu EHP 2014-2021. Správcom programu je Nadácia Ekopolis v partnerstve s Nadáciou otvorenej spoločnosti Bratislava a Karpatskou nadáciou.

Iceland
Liechtenstein **Active**
Norway **citizens** fund

The image shows a bar chart with three bars of increasing height from left to right, representing Iceland, Liechtenstein, and Norway. A horizontal line extends from the top of the Liechtenstein bar to the right. The text "Active citizens fund" is positioned to the right of the bars.

Obsah

Úvod a metodológia.....	2
Vnímanie radikalizácie a jej prejavov.....	3
Faktory, ktoré prispievajú k radikalizácii mladých ľudí.....	4
Hlas mladých v dnešnej dobe a súvislosť s radikalizáciou	7
Dôvera v inštitúcie a jej vzťah k radikalizácii	9
Najväčšie výzvy v oblasti radikalizácie na Slovensku	10
Kedy prevencia funguje – aké nástroje prevencie by boli efektívne?	13
Úloha rôznych aktérov	17
Ako reálne vyzerá spolupráca aktérov v téme prevencie radikalizácie?	19
Predpokladaný vývoj v téme radikalizácie mladých	19
Aktivity inštitúcií v oblasti prevencie radikalizácie	21

Úvod a metodológia

V rámci projektu *Mechanizmus prevencie radikalizácie – mladí a polícia spoločne* sme okrem kvantitatívneho výskumu a fokusových skupín s mladými ľuďmi realizovali aj individuálne pološtruktúrované rozhovory s predstaviteľmi inštitúcií, ktoré sa venujú téme prevencie radikalizácie.

Naším cieľom je poznať podhubie a faktory, ktoré na extrémizmus a radikalizáciu mladých vplyvajú. Preto sme rozhovory s predstaviteľmi rôznych inštitúcií zamerali predovšetkým na to, ako oni sami vnímajú tento fenomén, faktory, ktoré naň vplyvajú a spoločenskú situáciu, ktorá môže ovplyvňovať to, že mladí ľudia sa začnú prikláňať na stranu extrémizmu. Zamerali sme sa aj na tému dôvery v inštitúcie a hlasu mladých ľudí, ktoré sa v rôznych výskumoch ukazujú ako dôležité faktory súvisiace s touto témou.

Vo výskume sme sledovali aj výzvy, ktorým ako krajina čelíme v téme radikalizácie, a to, ako k nej pristupuje štát svojimi politikami a legislatívnym nastavením, či podporou rôznych organizácií pri realizácii preventívnych programov.

Dôležitou časťou výskumu bolo aj poznanie konkrétnych aktivít jednotlivých organizácií a inštitúcií, aby sme projekt v jeho ďalších fázach realizovali efektívne a nadväzovali na to, čo už v praxi funguje.

Nasledujúci text je preto základnou analýzou inštitucionálneho pohľadu na tému prevencie radikalizácie mladých ľudí.

Výskum sme realizovali počas januára a februára 2022 a tvorilo ho 21 individuálnych pološtruktúrovaných rozhovorov s predstaviteľmi a predstaviteľkami rôznych inštitúcií aktívnych v oblasti prevencie radikalizácie mladých ľudí. Po šesť rozhovorov sme uskutočnili so zástupcami štátnych inštitúcií a zástupcami mimovládnych organizácií. Okrem toho sme uskutočnili aj tri rozhovory s predstaviteľmi mestských polícií v rôznych lokalitách, dvoch vysokých škôl, dvoch samosprávnych krajov, jednej ľudskoprávnej organizácie a jednej výskumnej inštitúcie.

Niektoré rozhovory prebehli osobne a niektoré online z dôvodu zhoršenej epidemickej situácie počas realizácie tejto časti výskumu. Zo všetkých rozhovorov však boli zhotovené audionahrávky, ktoré boli následne prepísané do záznamového hárku. Jednotlivé prepisy potom slúžili ako podklad pre ďalšiu analýzu. V rámci analýzy boli všetky rozhovory anonymizované, v texte preto odkazujeme len na príslušnosť k typu inštitúcie, ktorú respondent či respondentka reprezentovali.

Vnímanie radikalizácie a jej prejavov

Radikalizácia je proces, a tak na ňu treba aj nazerať

Porozumenie toho, ako jednotliví aktéri vnímajú radikalizáciu, a špecificky radikalizáciu mladých ľudí, je kľúčové pre pochopenie toho, z čoho vychádzajú pri svojom pôsobení v tejto oblasti. Preto nás vo výskume zaujímal ich pohľad na to, čo podľa ich názoru radikalizácia je, aké faktory vplývajú na jej prehlbovanie a čo sú základné faktory, ktoré vplývajú na to, že sa mladý človek môže radikalizovať.

Respondenti individuálnych rozhovorov vnímali radikalizáciu ako **dynamický proces**, v rámci ktorého dochádza k vyhrocovaniu postojov voči určitým témam. Radikalizácia sa potom prejavuje tak, že mladý človek chce svoje názory a presvedčenia **presadiť na úkor iných**. Radikálne myšlienky sa šíria najmä v určitých skupinách, komunitách, čím podporujú vytváranie istej skupinovej identity a pocitu spolupatričnosti. Tým sa saturuje potreba mladých ľudí niekam patriť.

Nemúsí ísť pritom len o proces príklonu k extrémistickým ideológiám, ako sú nacizmus či fašizmus, ale aj o proces odklonu od demokracie.

„Je to proces, ktorý vyúsťuje do niečoho, čo nazývame extrémizmom. Je to vždy extrém voči niečomu. Keď si zoberieme ako referenčný bod ústavnú demokratickú spoločnosť, ideálne pluralitnú, tak radikalizácia je vlastne proces, ktorý posúva mladých ľudí preč od týchto hodnôt smerom k niečomu, čo je extrém vo vzťahu k demokratickému zriadeniu, teda inklinovanie k nejakým totalitným, autoritatívnym ideológiám.“ (vysoká škola)

Radikalizácia nemusí byť len ideologicky motivovaná

Pre mladých ľudí je v dnešnej dobe ťažké orientovať sa v čoraz komplikovanejšom a rýchlo sa meniacom svete. To môže viesť k príklonu k ideám, ktoré ich posúvajú čoraz ďalej od demokracie a môžu ich nasmerovať na cestu radikalizácie. **Nie vždy teda musí ísť o ideologicky motivovanú radikalizáciu**. Viacerí respondenti uviedli, že mladých ľudí, ktorých motivácia je skutočne ideologická, je v skutočnosti len málo. U väčšiny mladých ľudí, ktorí vykazujú známky radikalizácie, ide skôr o snahu vyznať sa v rýchlo sa meniacom svete.

„Pri ostatných deckách mám pocit, že aj keď je nejaká ťažšia diskusia, tak to nie je o tom, že by boli radikalizovaní, ale skôr je to taká snaha vyznať sa v tom celom. Majú ohromné množstvo informácií k dispozícii (...) takže je pre nich ťažké vyznať sa v tom. Skôr tam teda ide o takú dezorientáciu.“ (MVO)

V období dospievania ide o jeden z možných prejavov **hľadania samého seba a formovania svojej identity** (individuálnej i sociálnej). Mladí ľudia hľadajú svoje zaradenie v spoločnosti, hľadajú sociálne skupiny, v ktorých by bola naplnená ich potreba prijatia a uznania.

Práve z týchto dôvodov mnohí respondenti považovali proces radikalizácie u mladých ľudí za prirodzenú súčasť vývinu, ktorú odborníci (napr. vývinoví psychológovia/psychologičky) aj očakávajú a považujú ju za úplne normálny prejav dospievania. Mladí ľudia sa v období dospievania snažia odčleniť od rodičov, autorít, hľadajú svoj svetonázor, rozvíjajú sa ako samostatné osobnosti a v nejakom bode „je potom zdravá radikalizácia dôležitá, aby tento proces prebehol“ (MVO). V tejto fáze nemajú ešte vyhranené vlastné názory a postoje, ale ani rozvinuté kritické myslenie, a častokrát preto preberajú názory, ktoré vnímajú vo svojom okolí.

Radikalizácia teda nemusí byť nevyhnutne škodlivá. Záleží však, kam je nasmerovaná. Mladí ľudia sa môžu prejavovať radikálne aj v témach, ako je napr. ochrana životného prostredia a podobné spoločensky dôležité a prospešné témy, čo respondenti považovali za „zdravú“ radikalizáciu. Avšak v prípade, že ide o proces odklonu od demokratických hodnôt, ako píšeme vyššie, je to už problematické.

„Problematické je to pre nás vtedy, keď to ubližuje alebo ničí základy demokracie, keď to porušuje práva a slobody iných ľudí na základe nejakej odlišnosti, rôznej, napríklad náboženskej, sexuálnej a pod. V tomto bode je to už problematické a treba robiť nejakú intervenciu. A celé to môže smerovať k spáchaniu nejakého trestného činu.“ (MVO)

Radikalizácia je na vzostupe, ale menia sa jej prejavy

Radikalizácia mladých ľudí je podľa niektorých respondentov na vzostupe, do veľkej miery sa mení to, ako sa prejavuje. Kým v 90. rokoch išlo najmä o hnutia skinheads, ktorých ideológia sa šírila najmä v rámci komunit a nebolo im cudzie fyzické násilie a nacistická symbolika, v súčasnosti ide v značnej miere skôr o radikalizáciu prejavujúcu sa online. Len malá časť mladých ľudí, ktorí by sa dali označiť za radikalizujúcich sa, je ideologicky motivovaná. Len malá časť sa teda hlási k ideológii pravicového extrémizmu. U väčšej časti týchto mladých ľudí sa radikalizácia prejavuje ako odklon od demokratických hodnôt a príklon k autoritárskym, totalitným systémom.

Faktory, ktoré prispievajú k radikalizácii mladých ľudí

Radikalizácia je komplexný proces, ktorý nemožno pripísať jednému faktoru prispievajúcemu k jeho vzniku. Na základe rozhovorov sme identifikovali niekoľko základných faktorov, ktoré ovplyvňujú mladých ľudí a môžu ich posunúť smerom k radikalizácii.

Socio-ekonomické problémy a sociálne vylúčenie môžu viesť k radikalizácii

Medzi sociálne problémy, ktoré vplyvajú na potenciálnu radikalizáciu, patrí veľmi často **sociálna alebo ekonomická deprivácia**, ktorou trpia niektorí mladí ľudia a istá forma vylúčenia alebo nezapojenia

do spoločenského života, ktoré môžu byť živnou pôdou pre príklon k extrémizmu. Pri sociálnej deprivácii môže ísť o to, že mladí ľudia žijú v regiónoch s nižšou životnou úrovňou, v chudobných lokalitách alebo častiach miest a to vedie k frustrácii a nespokojnosti so svojím životom. Neistota, neúspechy a zlyhávanie v sociálnej oblasti, či pocit životnej nespravodlivosti sú potom živnou pôdou pre príklon k extrémistickým myšlienkam.

„Radikalizácia má živnú pôdu, keď sa nájde dostatok jednotlivcov, ktorí nie sú integrovaní do spoločnosti, napríklad cez individuálne neúspechy. Na Slovensku máme dostatok regiónov, ktoré utrpeli transformáciou po roku 1989 a tam majú ľudia tendenciu počúvať takéto reči politikov, ktorí im na zložité problémy ponúkajú jednoduché riešenia.“ (vysoká škola)

Týka sa to aj **celkovej kvality života**. Celkovo sa kvalita života dlhodobo zvyšuje, ale v relatívnom pohľade, teda pri porovnávaní sa s inými (napríklad prostredníctvom médií alebo sociálnych sietí) môže dochádzať k tomu, že mladí ľudia svoj vlastný život vidia ako neúspešný a nekvalitný. Rozdiely v sociálnych statusoch rodín sa môžu prejavovať aj individuálne, napríklad na úrovni školy alebo komunity a ak nie sú tieto témy v týchto prostrediach dostatočne riešené, môže to znamenať čoraz väčšie vzdávanie, frustráciu a narušenie vzájomnej súdržnosti mladých.

Nedostatok príležitostí pre mladých je jedným z dôležitých faktorov radikalizácie

Na radikalizáciu má vplyv aj to, ak mladí ľudia nemajú dostatok príležitostí na rozvoj. To sa týka jednak vyššie spomínanej sociálnej oblasti – napríklad nezamestnanosti, uplatnenia v práci podľa svojich predstáv (napr. nutnosť pracovať na pozíciách, ktoré vyžadujú nižšiu kvalifikáciu, než reálne majú alebo na akú aspirujú), alebo možnosti zvyšovať svoju kvalitu života.

„Myslím si, že problémom je aj výzva, ako sa uplatniť po škole v živote. Aj v kontexte súčasnej situácie na Ukrajine to niekto môže brať tak, že prídu utečenci a zoberú nám prácu.“ (samosprávny kraj)

Avšak dôležitou témou je aj (ne)dostatok možností **kvalitne tráveného organizovaného času**. Mladí ľudia v niektorých regiónoch majú len veľmi málo príležitostí na to, aby sa zapájali do rôznych aktivít organizovaných formálnymi či neformálnymi združeniami, kde by mali možnosť zažívať pocit zapojenia a zmysluplne stráveného voľného času. Na tento aspekt mala obrovský vplyv aj pandémia COVID-19, kedy mladí ľudia boli úplne vytrhnutí z akýchkoľvek spoločenských vzťahov a ostávali izolovaní doma. Jediný spoločný čas trávili na sociálnych sieťach. To mnohí respondenti vnímali ako veľmi silný faktor pre narastanie vnútorného napätia, nespokojnosti, ktorá môže potenciálne viesť k radikalizácii, ale aj zraniteľnosti voči nenávisnému obsahu, ktorého je na internete čoraz viac.

„Lebo keď si zoberieme obdobie pred pandémiu, tak len 30% mladých ľudí trávilo voľný čas nejako zmysluplne. Dve tretiny nemali nijako organizovaný voľný čas a aj tá tretina, čo ho mala, o to prišla počas pandémie. A ten čas museli nejako tráviť a trávili ho na sociálnych sieťach. Toho extrémistického obsahu je na sociálnych sieťach veľmi veľa.“ (štátna inštitúcia)

Sociálne siete prispievajú k neistote a šíreniu dezinformácií

Sociálne siete k radikalizácii prispievajú jednak tým, že posilňujú dezorientáciu mladých ľudí tak, že prinášajú množstvo neoverených, častokrát aj nepravdivých a protichodných informácií, a jednak tým, že uzatvárajú ľudí v informačných bublinách. Okrem toho anonymita na sieťach podporuje komunikáciu, ktorá by naživo bola neprijateľná, teda expresívny jazyk a vulgarizmy.

„Títo, ktorí podporujú radikalizáciu a polarizáciu v spoločnosti s nástupom sociálnych sietí využili tento spôsob na komunikáciu a šírenie a stavanie ľudí proti sebe. Aj v 90. rokoch boli rôzne hnutia skinheadov, ale tam to asi viac fungovalo na tej komunite. Sociálne siete im dali možnosť komunikovať spolu naprieč Slovenskom.“ (samosprávny kraj)

Skutoční extrémisti tak v podobe sociálnych sietí dostali možnosť šíriť svoje názory a presvedčenia širokému publiku prakticky bez obmedzení.

Viacerí respondenti uvádzali sociálne siete ako jeden **zo zásadných faktorov prispievajúcich k radikalizácii mladých ľudí**. Za najväčší problém považovali pretlak rôznorodých informácií, ktoré z nich k mladým ľuďom prúdia a v ktorých je potom ťažké zorientovať sa. Mnohé z týchto zdrojov sú navyše cielene zamerané na šírenie dezinformácií a radikálnych či extrémistických názorov.

Vzhľadom na dezorientáciu mladých v týchto rozmanitých zdrojoch informácií, majú potom mladí ľudia tendenciu vyhľadávať informácie, ktoré potvrdzujú to, čo si už myslia (to, koniec koncov, podporujú aj algoritmy sociálnych sietí). Vytvárajú sa tak informačné či skôr kognitívne bubliny.

„Symptóm [radikalizácie, pozn. aut.] je, že si nevedia kriticky vyberať zdroje informácií, nevedia si preverovať zdroje. Alebo nie sú ochotní vôbec si preveriť a porovnávať. Selektívne vyhľadávajú informácie, ktoré podporujú ich názor alebo videnie sveta a v tomto názore sa udržiavajú. (...) Zotrávajú vo svojich názoroch, aj keď možno v hĺbke duše tušia, že to tak nebude, ale im to vyhovuje, lebo sú v nejakej skupine, kde sú uznávaní, kde ich kamaráti podporujú.“ (mestská polícia)

Ako vidno z tohto citátu, pri faktoroch prispievajúcich k radikalizácii nejde o izolované pôsobenie jedného činiteľa, ale o ich súhru, v tomto prípade napríklad hľadanie pocitu prináležania a prijatia, uznania v nejakej sociálnej skupine, informačný pretlak, ale aj nedostatok kritického myslenia, ktoré viacerí respondenti uvádzali ako jeden zo zásadných faktorov radikalizácie. Potrebu niekam patriť či potrebu uznania si mladí ľudia často saturujú práve na sociálnych sieťach, kde je možno prezentácia vlastného názoru jednoduchšia, než by tomu bolo v reálnej skupine rovesníkov naživo.

Politický diskurz legitimizuje extrémizmus

Radikalizácia mladých ľudí podľa viacerých respondentov súvisí aj s politickým diskurzom. V posledných rokoch vnímajú, že mladí ľudia preberajú postoje a názory, ktoré šíria niektorí politici a ktoré kedysi neboli témou:

„Ja mám pocit, že téma rodovej rovnosti ešte pred pár rokmi vôbec nebola témou, prišlo to až s Istanbulským dohovorom a s postojmi niektorých politikov. Slovo gender, rod sa vtedy stalo akoby takým strašiakom, ale toto priniesol až ten politický diskurz. Tieto témy, aj obranná dohoda s USA, covid, sú témy, ktoré určitá časť politického spektra využíva na radikalizáciu cez internetové siete.“ (štátna inštitúcia)

Mladí ľudia teda vnímajú konanie politikov, aj keď politické dianie možno nesledujú úplne detailne. Tieto informácie sa k nim dostávajú najmä prostredníctvom sociálnych sietí, ktoré sú zdrojom mnohých dezinformácií, ale aj od rodičov a rovesníkov.

Hlas mladých v dnešnej dobe a súvislosť s radikalizáciou

Výskumy, ktoré sa na Slovensku realizovali medzi mladými ľuďmi, poukazujú na to, že deti a mladí ľudia sa cítia na Slovensku nevy počutí. Napríklad podľa výskumu CVEK pre organizáciu IUVENTA z roku 2021 si len niečo menej ako tretina mladých ľudí myslí, že mladí sú v našej spoločnosti dostatočne vypočutí. Rovnako sa ukázalo, že podľa mladých ľudí dospelí ich názory veľmi podceňujú. Takmer **80% mladých** si totiž myslí, že podľa dospelých sú mladí nezrelí na rozhodovanie a dospelí prehliadajú ich názor pri rozhodovaní. Viac ako 82% zároveň tvrdí, že je jedno, čo si mladí ľudia myslia, dospelí si aj tak urobia po svojom.

Pocit nevy počutia môže mať do určitej miery vplyv aj na radikalizáciu mladých. Ak totiž majú pocit, že do spoločnosti nepatria (lebo na ich názoroch nezáleží a dospelí ich nepočúvajú), môže to viesť k istej frustrácii a príklonu k tým, ktorí ich počúvať možno budú a budú sa o nich zaujímať (extrémistické skupiny).

Mladí nie sú zvyknutí prejavovať svoje názory

V prvom rade sa zdá, že na Slovensku nie je vytvorený dostatočný priestor na diskusie s mladými a na vypočutie ich názoru. Mladí ľudia nie sú naučení alebo zvyknutí diskutovať, lebo to nie je štandardom vo vzdelávacom procese, ale ani v rodinnom prostredí. Táto nezvyklosť diskutovať potom vedie aj k tomu, že mladí ľudia uvažujú skratkovito, bez kontextu a len veľmi ťažko vedia formulovať svoj názor.

„Stáva sa, že keď sa študentov niečo opýtame, aby vyjadrili svoj názor, tak dochádza k obrovskému šoku, lebo sa ich dovtedy nikto na nič nepýtal. A nikoho ich názor nezaujímal. A potom keď rozmýšľajú a nemajú odverklíkovať len nejakú poučku, tak sú zrazu prekvapení a nevedia, čo majú povedať.“ (MVO)

Ak nie sú zvyknutí, že niekto vypočuje ich názory a obavy, tak sa často uchýľujú k internetovým diskusiám alebo priestorom, kde svoj názor povedať môžu. Avšak, ak k tomu nie sú dostatočne vedení,

názory nie sú formované na základe argumentov, ale len prvých emócií, ktoré majú často podobu hnevu.

Chýba priestor pre bezpečnú diskusiu

Druhým problémom býva aj to, že absentuje priestor na **bezpečnú diskusiu**. Viacerí respondenti hovorili o tom, že práve mladí, ktorí sú už „na ceste“ k radikalizácii, majú často veľa otázok, nejasností, obáv a neexistuje bezpečný priestor, kde by o tom mohli hovoriť. Niektorí mladí môžu mať aj nepríjemnú alebo traumatizujúcu skúsenosť napríklad s menšinami, ale keďže nie je vytvorená možnosť, aby o tom dôverne a bezpečne diskutovali, pretavuje sa to do frustrácie a nenávisti voči týmto skupinám.

Môže to zároveň súvisieť aj so spomínanou nezvyklosťou diskutovať alebo **nedôverou** voči inštitúciám, prípadne ľuďom, s ktorými by mohli o svojich obavách, otázkach alebo pochybnostiach hovoriť.

„Nevypočutie môže súvisieť aj s nedôverou, že ak sa mi niečo stane, tak sa nemám komu zdôveriť a idú viac do agresie, alebo začnú robiť bojové športy, aby sa bránili, alebo začnú vyhľadávať skupiny, ktoré by ich prijali a je to jedno, či sú to extrémisti alebo kolobežkári.“ (MVO)

Mladých ľudí málokto berie vážne

Zistenia z kvantitatívneho výskumu medzi mladými o pocite nevypočutia vnímajú aj predstavitelia inštitúcií ako veľmi relevantný a dôležitý zdroj dát. Podľa viacerých z nich by sa mladí ľudia chceli a potrebovali vyjadrovať, ale majú skúsenosť s výrazným **podceňovaním** zo strany dospelých. Často sa stretávajú s tým, že im je povedané, že sa môžu vyjadrovať, až keď budú mať svoje „odžité“ alebo budú mať dostatok životných skúseností.

V súčasnosti však začína vznikať veľa možností a podporných aktivít, kde majú mladí ľudia možnosť byť vypočutí alebo zapojení napríklad do rozhodovacích procesov. Môžu sa stať členmi študentských parlamentov alebo na úrovni miest do mestských a obecných mládežníckych parlamentov. Môžu sa napríklad zapájať do participatívnych procesov, byť aktívni v občianskych združeniach.

Nie vždy však o týchto možnostiach mladí ľudia vedia, alebo, a to platí ešte častejšie, nie sú dostatočne **podporovaní od raného detstva, aby sa stávali aktívnymi občanmi**.

„V niekom to je a niekto potrebuje väčšiu podporu, niekomu treba viac pomôcť, priviesť ho k tomu. Možno aj to je rola toho rovesníckeho prístupu. Keď je v nejakom kolektíve angažovaný líder, tak si musí uvedomiť, že ak chce niečo vo svojom okolí zmeniť, musí oslovovať nielen dospelých, ale aj svojich rovesníkov a motivovať ich k ďalšej činnosti.“ (štátna inštitúcia)

Okrem slabej komunitnej a individuálnej podpory pre mladých ľudí môžeme hovoriť aj o výrazných **regionálnych rozdieloch**. To súvisí aj so sociálnymi problémami mladých, ktorým sme sa venovali v časti *Faktory, ktoré prispievajú k radikalizácii mladých ľudí*. Ak žijú v regióne, ktorý trpí ekonomickou

depriváciou, nie je tam dostatok príležitostí na trávenie voľného času alebo na celkový osobnostný rozvoj, je len ťažko možné predpokladať, že mladí ľudia sa budú aj aktívne zapájať do rôznych procesov, kde môže zaznieť a prejaviť sa ich hlas.

Viacerí respondenti poukazovali na to, že práve nedostatočná reakcia na potreby a problémy mladých môže viesť k radikalizácii. Mnohí trpia sociálnymi problémami, majú nedostatočné rodinné zázemie, majú rôzne traumy a sú nevypočutí napríklad v otázke vzťahov, emócií a podobne. Nemajú s kým riešiť osobné veci.

„Cesta k radikalizácii má potom podobu „výkrikov k vypočutiu“. Prejavujú sa potom často aj rebelantstvom, vlastnou mobilizáciou, mladí chcú byť počutí a ich postoje sú štvavnatejšie, niekedy až šokantné, aby ich bolo viac počuť.“ (štátna inštitúcia)

Mladí chcú niekam patriť, chcú, aby ich niekto počúval a reagoval na ich problémy a potreby. Ak to nerobia inštitúcie alebo ľudia z okruhu ich „významných druhých“ (škola, rodičia, mimovládne organizácie, neformálne kluby, nízkoprahové centrá a podobne), môžu to robiť práve **extrémistické skupiny**, ktoré o mladých prejavia záujem a dajú im najavo, že na ich názore záleží.

Niektoré extrémistické skupiny aj vyslovene volajú po tom, aby hlas mladých zaznieval vo verejnom priestore a čím nahnevanejší ten hlas je, tým je to pre tieto skupiny lepšie. Často používajú stratégiu tzv. „wake up“ alebo zobudte sa:

„Ich naratív je wake up – zdvihnite svoj hlas, na čo čakáte, preberte sa. Tá polarizácia spoločnosti napríklad počas pandémie je zneužívaná cíelením na psychiku. Pozri, my sme tu, ty si doma, tak sa prebud'. Tak to naozaj môže súvisieť s tou nevypočutosťou.“ (štátna inštitúcia)

Dôvera v inštitúcie a jej vzťah k radikalizácii

Slovensko patrí ku krajinám s najnižšou interpersonálnou dôverou a aj dôverou v inštitúcie v Európe. V kvalitatívnom výskume nás zaujímalo, či podľa predstaviteľov organizácií venujúcich sa extrémizmu a jeho prevencii zohráva nízka dôvera určitú úlohu aj vo vzťahu k radikalizácii mladých ľudí. Ukazuje sa, že existuje viacero faktorov, ktoré môžu súvisieť s nízkou dôverou voči inštitúciám.

V prvom rade ide o **nízku kvalitu služieb**, ktoré poskytujú rôzne inštitúcie. Zlé skúsenosti mladých ľudí samotných alebo sprostredkované skúsenosti cez rodičov alebo významných druhých môžu spôsobovať, že mladí sa cítia byť inštitúciami sklamaní a obracajú sa potom na rôzne alternatívne zdroje podpory alebo začínajú dôverovať iným, neinštitucionalizovaným formám.

„Pokiaľ sa mladý človek sklame v inštitúciách, pretože mu neposkytujú tie služby, ktoré sú vznešene deklarované, tak potom, keď je frustrovaný, nahnevaný, má tendenciu posúvať sa k takému radikálnejšiemu krídlu.“ (vysoká škola)

Ak inštitúcie nefungujú tak, ako majú, mladí ľudia (a nielen oni) nadobúdajú pocit, že nech urobia čokoľvek, **aj tak sa nič nezmení** – kvalita ich života sa nezvýši, nedostanú od štátu alebo iných inštitúcií to, čo potrebujú.

Zároveň narastá životná neistota, pocit, že ak sa im niečo v živote stane, budú si musieť poradiť sami alebo budú strádať. Pocit, že verejné inštitúcie, ktoré sú na to zriadené a majú tu byť pre ľudí, fungujú nedostatočne, tak ešte viac zvyšuje frustráciu a môže viesť k radikalizácii.

Ďalším aspektom, ktorý ovplyvňuje dôveru, je **polarizácia spoločnosti**. Podľa viacerých respondentov v súčasnosti dochádza na Slovensku k akejsi **erózii pravidiel**, anómii, ktorá vyplýva okrem iného aj z nefunkčnosti inštitúcií. To je priaznivou pôdou pre prácu „náborových“ organizácií z radikálnych skupín, ktoré prinášajú určitý „poriadok“, pravidlá a pocit zapojenia.

Najväčšie výzvy v oblasti radikalizácie na Slovensku

Ak sa posunieme od faktorov a problémov mladých, ktoré môžu vytvárať podhubie pre radikalizáciu, je dôležité a zaujímavé sledovať, čo respondenti považujú za najdôležitejšie výzvy, ktoré súvisia s extrémizmom a radikalizáciou mladých ľudí. Nasledujúca časť je preto zameraná na túto tému.

Nejednoznačný prístup k prevencii radikalizácie

Prístup spoločnosti k téme radikalizácie je podľa respondentov skôr nejasný a nejednoznačný. Hlavným aktérom v prevencii, učiteľom či rodičom chýbajú informácie, priestor či odvaha túto tému riešiť a rozprávať sa o nej s deťmi a mladými ľuďmi. O téme sa viac hovorí, než by sa strategicky plánovali a realizovali nejaké konkrétne kroky, aplikovali koncepcie či stratégie na prevenciu radikalizmu a extrémizmu. Téma je často aj podceňovaná a podceňované sú aj dôsledky, kam až radikalizácia a extrémizmus môže zísť. Prevencia býva opomenutá.

Tému radikalizácie a extrémizmu mladých ľudí spoločnosť a hlavní potenciálni aktéri prevencie a vzdelávania často bagatelizujú, majú pocit, že to nie je až také dôležité, alebo že mladí z toho vyrastú. Z pozície štátu chýba jasný plán či stratégia a úlohu štátu aj tu často preberajú mimovládne organizácie. Prevencia radikalizácie a extrémizmu má v školách všeobecne málo miesta.

„Podceňujeme tú tému, keď sa povie radikalizácia a extrémizmus, asi si predstavíme extrémistickú politickú stranu, futbalových fanúšikov, ale myslím si, že tá radikalizácia je oveľa bližšie k nášmu dennému životu. Je podceňované, že sa to deje a je podceňované to, aký je možný dôsledok a možný výsledok toho. Dôsledky toho, kam všade to môže zísť, do akých organizovaných skupín a prejavov jednotlivca, to je podceňované.“ (samospráva)

Nedostatočná aktivita štátu

Za najvýraznejšiu výzvu v oblasti prevencie radikalizácie mladých ľudí respondenti považovali nedostatočnú aktivitu zo strany štátu. Podľa viacerých respondentov Slovensko síce má vypracované príslušné stratégie a koncepčné dokumenty, ktoré sú aj kvalitné, avšak problémom je ich realizácia v praxi.

Pozornosť, ktorú štát venuje téme radikalizácie je skôr **reaktívna**, teda k aktivitám dochádza až vtedy, keď dôjde k nejakej kríze, ktorú treba riešiť.

„Ako Slovensko reaguje? Až doteraz, do ukrajinskej vojny boli reakcie [na šírenie dezinformácií, pozn. aut.] slabé. (...) až teraz chystajú úpravy a vždy je to tak, že nejaká vec v spoločnosti zrazu príde rýchlo, ľudia začali viac využívať sociálne médiá a tá legislatíva nastupuje opoždené.“ (samosprávny kraj)

Na národnej úrovni zároveň chýba metodické uchopenie toho, čo je prevencia radikalizácie a extrémizmu. Koncipuje sa ako prierezová téma, ktorou nepochybne aj je, avšak tu je potom riziko, že takýmto spôsobom téma stratí „pána“. Chýba teda jasná koordinácia zo strany štátu. Je dôležité, **aby sa štát k tejto téme jasne prihlásil**, zadefinoval svoj prístup a poskytoval metodické vedenie a finančnú podporu pre aktérov na ostatných úrovniach.

Prevencii radikalizácie sa v oveľa väčšej miere venujú mimovládne organizácie, ktoré však pracujú na hranici svojich kapacít, a ich aktivity zároveň nie sú udržateľné. Na druhej strane, štát tiež bojuje s nedostatkom kapacít:

„Výzvou sú aj kapacity, lebo keď sa obrátíme na oddelenie prevencie kriminality, tak nám povedia, že by to aj radi robili, ale nemajú na to ľudí. To svedčí o tom, akú tomu dáva štát prioritu. Všetko robia mimovládky a tie sú unavené a nemôžu robiť zmeny.“ (MVO)

Tu teda narážame aj na kompetencie prijímať systémové zmeny, ktoré má jedine štát. Mimovládne organizácie môžu pôsobiť ako partner, avšak nemôžu byť lídrom témy prevencie radikalizácie mladých ľudí.

Nevyužitý potenciál škôl

Školy boli v rámci rozhovorov považované za kľúčový priestor pre realizáciu prevencie radikalizácie. Napriek tomu sa však potenciál škôl využíva veľmi slabo, ak vôbec. Respondenti v tejto súvislosti identifikovali niekoľko výziev, ktoré považovali za potrebné riešiť.

Jedným z najzákladnejších problémov je podľa respondentov nedostatočný „časopriestor“, ktorý môžu školy venovať téme prevencie radikalizácie mladých ľudí.

„Školy majú svoje osnovy, ktoré sa menia zhruba každé tri roky (...) Pedagogicko-organizačné pokyny sú strašne napäté (...) Toto je ďalšia téma, s ktorou majú učitelia pracovať a takto majú nasekaných X ďalších tém, ktoré by sa dali obsahovo zaradiť primárne do občianskej náuky alebo náuky o spoločnosti. Na tých ostatných predmetoch si myslím nie je veľmi priestor. Viac sa v takto nastavenom školskom systéme robiť nedá.“ (štátna inštitúcia)

V súčasnom nastavení vzdelávacieho systému sa kladie dôraz na získavanie vedomostí, avšak vôbec sa nesústreďuje na celkový rozvoj osobnosti dieťaťa, rozvoj sociálnych zručností, budovanie vzťahov a osobnej integrity.

Aj v prípade, že sa školy chcú venovať téme prevencie radikalizácie, nemajú na to odborné a personálne kapacity. Zamestnanci škôl či CPPPaP často nevedia, ako tému uchopiť a ako s mladými ľuďmi o problematike radikalizácie a extrémizmu hovoriť.

Prevencii radikalizácie mladých ľudí sa skôr venujú individuálne školy, nejde o systémový prístup vzdelávacieho systému. Tie školy, ktoré túto tému považujú za dôležitú, si teda nájdu spôsoby, ako jej v rámci vzdelávacieho procesu vyčleniť priestor. Mnohé školy však majú pocit, že vo vzdelávaní na túto tému priestor nie je, resp. ho nevedia vyčleniť, a tak sa jej nevenujú.

Nevyužitý potenciál polície

Okrajovou, ale dôležitou témou bol aj nevyužitý potenciál polície v oblasti prevencie radikalizácie mladých ľudí. Polícia má k dispozícii veľký počet metodikov, preventistov, ktorí majú pomerné kvalitné odborné kapacity. Ich nevyužitý potenciál však do istej miery súvisí aj s vyššie popísaným nedostatočným priestorom, ktorý pre nich dokážu vytvoriť školy.

Úloha polície či iných silových zložiek v prevencii radikalizácie sa pritom nemusí sústreďovať len na prácu v rámci škôl. Môže ísť aj o vytváranie možností pre sebarealizáciu mladých ľudí, ktorí majú záujem o armádu, uniformu, zbrane, výcviky. Tieto špecifické záujmy mladých ľudí nie sú prakticky vôbec adresované zo strany štátu a jeho inštitúcií, a pritom sú častokrát primárnou motiváciou účasti v rôznych polovojenských či „národoveckých“ združeniach.

„Pointa je tá, že keby štát vytvoril cez rôzne organizácie, armádu, policajný zbor, hasičov čokoľvek, čo ponúkne nejakú formu 'uniformy' a podchytí ich, tak myslím, že by odlákal viacerých sympatizantov a možno aj členov radikálnych organizácií. Lebo možno aj tie decká nie sú radikáli, len ich proste na tom niečo láka.“ (MVO)

Nedostatok možností zmysluplne tráviť voľný čas/nedostatok komunitných a nízkoprahových centier

V súvislosti s „časopriestorom“, ktorý prevencii radikalizácie môžu venovať školy, vyvstala aj otázka mimoškolských možností a služieb, ktoré môžu využívať mladí ľudia na to, aby boli naplnené ich potreby, o ktorých píšeme vyššie.

Na lokálnej úrovni nie sú dostupné nízkoprahové služby pre neorganizovanú mládež, ktoré by pre nich vytvárali bezpečný priestor na trávenie voľného času, teda napr. komunitné centrá alebo mládežnícke kluby, ktoré sú otvorené pre široké spektrum cieľových skupín.

„Samosprávy, mestá, obce môžu začať s nejakou službou, treba zistiť, či decká chcú byť skôr na ulici a môže tam byť nejaký terénny pracovník, ktorý s nimi robí, alebo možno by chceli nejaký priestor, mať nejaký klub, kde by tí mladí mohli chodiť a bude tam nejaká dôveryhodná dospelá osoba, ktorá tam

nebude na to, aby ich mentovala a hovorila im, čo nesmú, ale naopak, aby tam bola pre nich a podporovala ich v čase dospievania.“ (MVO)

V regiónoch síce fungujú komunitné centrá, tie sú však zamerané najčastejšie len na vylúčené rómske komunity, a tým pádom vytvárajú dojem, že nie sú otvorené pre ostatné obyvateľstvo. Navyše sa často nachádzajú priamo v prostredí marginalizovaných rómskych komunít, do ktorých zvyčajne ostatní obyvatelia mesta/obce nechodia.

Okrem toho respondenti vnímali ako výzvu fakt, že organizácie na lokálnej úrovni, ktoré sa venujú práci s mladými ľuďmi majú tiež obmedzené kapacity na to, aby túto tému riešili bez nejakej výraznejšej systematickej podpory. Na druhej strane úplne chýbajú systémové služby pre mladých ľudí, ktoré by saturovali ich potrebu prináležania či podporovali zdravý proces vytvárania si skupinovej identity.

Neexistencia platforiem prevencie na regionálnej a lokálnej úrovni

Na regionálnej/lokálnej úrovni takmer úplne absentuje platforma, kde by sa stretli rôzni aktéri prevencie radikalizácie mladých. Takouto príležitosťou pre stretnutie a spoluprácu môže byť tvorba koncepčných dokumentov, ak sú tvorené participatívne a k ich tvorbe sú prizvaní rôzni aktéri (príklad takejto spolupráce uviedol predstaviteľ samosprávneho kraja). Takáto spolupráca však môže byť obmedzená len na dobu tvorby koncepčného dokumentu. S inou formou spolupráce rôznych aktérov v téme prevencie radikalizácie mladých na regionálnej/lokálnej úrovni sme sa vo výskume nestretli.

Kedy prevencia funguje – aké nástroje prevencie by boli efektívne?

Prevencia je efektívna, ak je systematická

Väčšina respondentov sa zhodovala na tom, že ak má byť prevencia radikalizácie mladých ľudí účinná, musí byť systematická. Jednorazové aktivity, ako napríklad prednášky, nemajú želaný efekt. Na dlhodobejšie pôsobenie však školy, ktoré majú byť podľa viacerých respondentov primárnym priestorom pre prevenciu, nemajú kapacitu.

„A prevencia hlavne nesmie byť jednorazová aktivita, že pustíme si na hodine dokument o holokauste, tak je to nanič. Keď to nie je opakovaná aktivita, so štruktúrou, stanoveným cieľom, tak to nemá zmysel. Ale keď to má byť program na 40 hodín, tak to učitelia nemajú ako robiť.“ (štátna inštitúcia)

Systematickosť však nemusí znamenať len dlhodobé pôsobenie a prácu s mladými ľuďmi, čo je však tiež veľmi dôležité, ale aj vytvorený **jednotný systém (rámec) preventívnych aktivít**, ktorý by bol koordinovaný z jedného centra (napr. MV SR). V súčasnosti totiž napríklad na školách pôsobí viacero subjektov, ktoré sa venujú preventívnym aktivitám. Využívajú rozličné prístupy či východiská a školy v

tom následne môžu mať zmätok. Nedostatok systémovosti a koordinácie navyše spôsobuje, že na školy sa pod rúškom rôznych preventívnych aktivít dostávajú práve združenia, ktoré majú blízko k extrémizmu. Vedenia škôl to však často nedokážu rozpoznať.

„Systém prevencie by sa mal aj nejako upratať (...) Zadeliť si oblasť pôsobenia a nie, že všetci ponúkajú všetko a školy si nevedia vybrať.“ (štátna inštitúcia)

Prevenca musí byť realizovaná v bezpečnom prostredí a na báze dôvery

Za úplne kľúčový aspekt v prevencii radikalizácie považovali viacerí respondenti **vytváranie vzťahov dôvery s mladými ľuďmi**. Preventívne aktivity by teda nemali mať podobu prednášok, ale aktivít, v rámci ktorých by mladí ľudia získali pocit, že je tu pre nich niekto, kto ich vypočuje a komu môžu dôverovať.

„To je podľa mňa obrovská vec, ktorú podceňujeme, lebo z toho, že tie deti nemajú bezpečný priestor a nemajú bezpečnú osobu, ku ktorej sa môžu vzťahnuť a s ktorou si môžu vybudovať vzťah, je mnoho krát tá príčina, pre ktorú sa potom vzťahnu k nejakej nebezpečnej osobe alebo skupine, názorom.“ (MVO)

Takéto prostredia by mladým ľuďom dali možnosť nasmerovať ich radikalizmus či rebelovanie zdravým smerom, dostali by tu alternatívy, ako sa dá „rebelovať“ bezpečnejšie. Tieto prostredia by mladým ľuďom zároveň umožňovali zmysluplne tráviť voľný čas, čo by pomohlo obmedzovať vplyv sociálnych sietí. Na tieto aktivity by mohla byť naviazaná terénna práca s mladými ľuďmi. Tú by ale mali realizovať kvalifikovaní pracovníci, ktorí sú znalí problematiky prevencie radikalizácie, ale zároveň vedia pracovať s mládežou, zachytiť ich problémy a zároveň pre nich dokážu byť tými vzťahovými osobami.

Efektívna prevencia tkvie aj v povahe vzdelávacieho systému

Úplne základná prevencia by mala mať skôr podobu úplnej zmeny vzdelávacieho systému, aby sa začal viac sústreďovať na rozvoj psychologickú a sociálnu zložku osobnosti, nie len na nadobúdanie vedomostí.

„S nami to nikdy v škole nikto neriešil, emócie, komunikačné zručnosti, sociálne zručnosti, ako fungujeme spolu v skupine, ako vytvárať a budovať vzťahy. A toto je podľa mňa základ, ako podporiť nejakú tú základnú osobnostnú integritu mladého človeka tak, aby nemusel prepadať nejakej sile skupiny, davovej psychóze, nejakým silným jedincom, ktorí ich niekam lanária.“ (MVO)

V rámci škôl by sa mala vytvárať atmosféra dôvery a tolerance, ktorá by mladým ľuďom dávala priestor na rozvoj, komunikáciu, ale vyjadrenie svojho názoru.

„Najlepšou prevenciou je vytvorenie takej atmosféry na škole, v ktorej otvorene komunikujeme, participujeme, máme možnosť sa vyjadriť. To je alfa omega. Prirovnám to k chudnutiu. Musíte mať zdravý životný štýl, aby tie veci fungovali. Lebo keď to nemám a chcem dva týždne pred dovolenkou schudnúť, tak to môže zabráť na chvíľu, ale nerieši to problém, ak tam ten zdravý životný štýl nie je.“ (štátna inštitúcia)

Okrem pedagogických zamestnancov by v systéme prevencie mali byť intenzívne zapojení aj psychológovia a sociálni pedagógovia, ktorí na škole pôsobia (problémom je, že nie sú na každej škole), policajti, lekári, sociálni pracovníci a ďalší. Všetci títo aktéri by spolu mali pravidelne komunikovať, aby dokázali včas zachytiť dieťa/mladého človeka, ktorý vykazuje známky rizikového správania alebo sa ocitne v rizikovej situácii.

„Existujú nejaké základné kritériá, indikátory, že dieťa môže byť z ohrozeného prostredia, napr. obaja rodičia nepracujú, niekoľkokrát je dieťa riešené v škole, má zhoršený prospech, nechodí do školy, malo už nejakú skúsenosť s políciou, priestupky. Napríklad lekár vie, či to dieťa chodí na očkovania a preventívky. Všetci majú nejaké informácie a v tomto momente, keby sa tie inštitúcie spojili, tak vtedy vieme povedať, že tu musíme zasiahnuť a musíme ponúknuť rodičom alebo dieťaťu nejakú formu spolupráce (...) Ten štát vie o tom dieťati všetko, aj tak ho nechá ako bezprizorného chodiť (...) Tieto inštitúcie spolu nekomunikujú a vlastne ani nemôžu kvôli ochrane osobných údajov. Bolo by treba vymyslieť spôsob, akým by sa to dalo spraviť.“ (MVO)

Zároveň, čo sa týka efektívnej prevencie, bolo by užitočné, **keby školy pracovali s témou prevencie systematickejšie** a aj zverejňovali svoje dokumenty, aktivity a plány v tejto oblasti. Školy samotné zatiaľ nevedia príliš, aj ak by chceli, ako na prejavy radikalizácie a extrémizmu reagovať. Častokrát nemajú na to ani čas a priestor.

Nielen škola je priestorom pre efektívnu prevenciu

Podľa niektorých respondentov (MVO) by však bolo potrebné zamerať sa okrem škôl aj na ďalšie možné cesty, ktorými by bolo možné realizovať preventívne aktivity alebo v prípade prejavov radikalizácie a extrémizmu aj intervenčné aktivity. Bolo by vhodné **podporiť vznik komunitných a nízkoprahových centier pre mladých**, ktoré sú, najmä v regiónoch, nedostupné. Hoci je vznik komunitných centier podporovaný štátom, mestské/obecné komunitné centrá pre mladých príliš nevznikajú. Respondenti si to vysvetľujú tým, že podmienky pre ich vznik nie sú vhodne nastavené. Ak by takéto centrá vznikali, mladí by si cez rôzne aktivity našli aj cestu k pomoci, podpore a preventívnym aktivitám. Týmto spôsobom by bolo možné znížiť tlak na školy, ktoré v súčasnosti skôr čelia až pretlaku ponuky rozličných preventívnych aktivít (nielen v oblasti radikalizácie).

Efektívna prevencia by mala byť realizovaná za aktívnej účasti mladých ľudí

S vyššie uvedeným bodom súvisí aj téma participácie ako prostriedku prevencie radikalizácie. Participáciu je potrebné podporovať tak v rámci školského prostredia, ako aj širšie na úrovni komunit.

„Bohužiaľ, na Slovensku nie je dostatočne rozvinutý komunitný život. V západnejších krajinách fungujú komunity ako celok. Niečo sa stane, ideme to spoločne riešiť. Musí to ísť od starostov, poslancov, musia zapájať ľudí, a nebudú riešiť, kto je z pravej strany, kto je z ľavej strany, ale robíme to pre mesto.“ (štátna inštitúcia)

Participácia posilňuje dôveru (nielen) mladých ľudí v inštitúcie, pretože umožňuje spolupodieľať sa na ich chode, stávať sa ich súčasťou. Zároveň však môže byť prostriedkom pre napĺňanie rôznych potrieb,

ktoré mladí ľudia majú – potreba byť vypočutý, potreba uznania, niekam patriť – a ktorých nenaplnenie môže viesť k radikalizácii.

Prevenia by mala byť šitá na mieru

Podľa niektorých respondentov je pri plánovaní preventívnych aktivít potrebné brať do úvahy, o akú cieľovú skupinu ide – mladí ľudia z centier pre rodiny, mladí ľudia z málo podnetného prostredia a segregovaných lokalít, neorganizovaná mládež, bežní mladí ľudia. Rôzne skupiny mladých ľudí majú v súvislosti s prevenciou radikalizácie rôzne potreby a tiež čelia rôznym rizikám. Nemožno teda používať jednu šablónu na všetky skupiny mladých ľudí.

Sieťovanie a spolupráca rôznych aktérov ako nástroj efektívnej prevencie

V rozhovoroch sa opakovane objavovala téma spolupráce a sieťovania aktérov z rôznych sektorov. Sieťovanie však respondenti spomínali vo fáze, kedy možno hovoriť skôr o intervencii, alebo sekundárnej prevencii, kedy už mladý človek vykazuje nejaké známky radikalizácie a je potrebné ho včas zachytiť.

Odklon od represie k podporným intervenciám

Respondenti sa celkovo zhodovali na tom, že je potrebné odkloniť sa od represie k skutočnej prevencii alebo intervencii v prípade, že mladý človek už vykazuje známky radikalizácie. Represia by mala nastúpiť až v prípade, že mladý človek spáchal trestný čin extrémizmu alebo trestný čin z nenávisťi a pod.

„Veľa ľudí si myslí, že začneme karhať, ale ten mladý človek začne trucovať a zablokuje sa. Takže treba pátrať po príčinách. Ale na Slovensku nie je reálne, aby sa niečo takéto riešilo. Nie sú kapacity, nie sú financie, nie je tu dostatok ľudí na to vyškolených (...) Na Slovensku je to tak, že čo sa má robiť navyše, tak to neriešme, dajte nám pokoj.“ (štátna inštitúcia)

Viacerí respondenti uvádzali, že aj v prípade, kedy už mladý človek vykazuje známky radikalizácie, nie je vhodné využívať metódy trestania a represie, ale skôr prostredníctvom rozhovoru pátrať po príčinách jeho správania, hovoriť o jeho pocitoch a potrebách, nevytvárať nátlak, aby bola zmena okamžitá. Aj v týchto prípadoch je dôležité, aby sa intervencia odohrávala v bezpečnom prostredí a mal by ju viesť niekto, komu mladý človek môže dôverovať.

V tejto súvislosti respondenti tematizovali aj úlohu polície, ktorá, ak by mala pôsobiť preventívne, musela by začať klásť oveľa väčší dôraz na prevenciu než na represiu. Niektorí respondenti ako príklad hodný nasledovania uvádzali fungovanie polície v škandinávskych krajinách, kde práca polície s mládežou nadobúda skôr podobu *community policing*¹ a vytvárania vzťahov dôvery. Respondenti boli

---

¹ Ide o stratégiu polície, ktorá sa zameriava na budovanie vzťahov na komunitnej úrovni. Podľa tejto filozofie príslušníci polície pôsobia dlhší čas len v jednej komunite a vytvárajú si vzťahy partnerstva s miestnou komunitou a jej obyvateľmi, aby dokázali identifikovať a riešiť problémy na komunitnej úrovni.

skeptickí, či je niečo také v súčasnosti možné na Slovensku. Boli skôr toho názoru, že by to vyžadovalo generačnú výmenu (2-3 generácie). Je však dôležité na túto cestu vykročiť, hoci môže ísť o dlhý proces.

Potreba rozvíjať odborné kapacity

Témou, ktorá pomerne výrazne rezonovala v rozhovoroch, bola odborná príprava tých, ktorí by mali prevenciu radikalizácie mladých ľudí realizovať.

„My sme v častom kontakte so školami a CPPPaP a oni hovoria, že sú dosť bezradní, že nevedia, ako k tejto téme pristúpiť a ako na tieto témy s dečkami hovoriť. A asi k tomu nemajú ani žiadne vzdelanie alebo zručnosti (...) takže si myslím, že by bolo treba posilniť tých ľudí, ktorí sú akokeby v prvej línii, učitelia, školskí psychológovia, pracovníci CPPPaP, aby vedeli zachytávať tie potreby mladých ľudí, aby mali sami nejakú osobnostnú výbavu, ako hovoriť s dečkami o emóciách, podporovať ich v tom, ako povedať svoj názor, alebo neubližovať nikomu inému.“ (MVO)

Metodické vedenie by malo prichádzať najmä zo strany štátu, niektorého ministerstva, ktoré by si koordináciu preventívnych aktivít zobralo pod svoju záštitu.

Pre prácu s mladými je však potrebné, **aby sa najmä pracovníci v prvej línii (sociálni pracovníci, pedagógovia, polícia, atď.) neustále vzdelávali** a hľadali, čo najlepšie metódy práce s mladými. Je veľmi dôležité, aký majú preventívne aktivity formát, preto, aby fungovali musia byť atraktívne a prispôsobené, tak aby mladých zaujali. Čo určite nefunguje, sú jednorazové, krátkodobé aktivity, ktoré sú často frontálne, poučujúce a ak mladých nezaujmu, aj celkom zbytočné (MVO).

Viacerí respondenti uviedli, že je **nedostatok materiálov, metodík, alebo programov, z ktorých by mohli pri svojej práci čerpať**. Ako pozitívny príklad viacerí respondenti uvádzali projekt IUVENTA Škola bez nenávisti, ktorý bol uceleným programom pre každú školu, ktorá by mala záujem začať s jeho realizáciou.

Úloha rôznych aktérov

Do prevencie radikalizácie mladých ľudí by malo byť zapojené široké spektrum aktérov, ktorí by však mali úzko spolupracovať, zdieľať si informácie a vzájomne sa dopĺňať. Viacerí respondenti zdôrazňovali **úlohu polície**, ktorá už v súčasnosti disponuje preventivami. Bola by však potrebná pomerne zásadná zmena pôsobenia polície od represie smerom k priateľskejšiemu a dôveryhodnejšiemu fungovaniu voči mladým ľuďom. Súčasná podoba preventívnych aktivít, ktoré realizuje polícia na školách (nie len v téme prevencie radikalizácie) sa väčšine respondentov nezdala vhodná, pretože zdôrazňuje skôr represiu, alebo je príliš teoretická, či je demonštráciou moci:

„Čo sa týka polície, ja nie až tak celkom súhlasím s tým, aby policajti chodili v uniformách na školy. Ak, tak nech to spravia tak, že zorganizujú pre dečku policajný deň v maskáčoch niekde, ale nech nejdú v uniformách do školy, lebo tým demonštrujú svoju moc.“ (MVO)

Niektorí respondenti, ktorí poznali aj prax prevencie radikalizácie v zahraničí, poukazovali na rozdiel medzi tým, ako funguje polícia na Slovensku (represívny orgán) a tým, ako funguje napríklad v Nórsku.

„Čo sa týka polície...no, to je zaujímavá téma, viete, ako to funguje v Nórsku, tam je ten policajt súčasťou multidisciplinárneho tímu a dá sa ho prizvať do spolupráce bez toho, aby to bolo nejakým spôsobom deštruktívne (...) Ja sama nemám na to odpoveď, či my dokážeme zmeniť, ako táto inštitúcia funguje a akú má povest' na Slovensku, aby fungovala ako tá polícia v Nórsku.“ (MVO)

Aktívnejšiu úlohu by v tejto téme mali zohrávať aj **samosprávy**, ktoré by mali byť najmä nositeľmi hodnôt. Mali by teda jasne komunikovať svoje vymedzenie sa voči extrémizmu a podporu demokratickým hodnotám a ľudským právam. Samosprávy by taktiež mali byť aktérom, ktorý vytvára bezpečné prostredie pre mladých (pozri vyššie) a pracuje s mládežou napr. prostredníctvom komunitných centier, centier voľného času, ale aj prostredníctvom podpory participácie mladých ľudí na živote miestnej komunity. Toto pôsobenie by sa navyše malo premietiť aj do lokálnych verejných politík:

„Práca na lokálnej úrovni by sa mala zhmotňovať do niečoho, čo voláme deradikalizačné stratégie. Ale my, aj keď začneme pracovať s nejakými samosprávami, tak sa nemáme o čo oprieť, potrebovali by sme nejaký spoločný koncept, metodické pokyny.“ (MVO)

Samosprávy v tejto téme podľa viacerých respondentov zohrávajú kľúčovú rolu, pretože ostatní aktéri potrebujú poznať prostredie, okolie, potreby mladých ľudí. A toto poznanie môže najlepšie zabezpečovať alebo sprostredkovať práve samospráva.

„Na každom okresnom riaditeľstve by boli vyčlenení ľudia, ktorí by boli vecne príslušní k téme prevencie alebo práci s vylúčenými komunitami, ak by sme to tak nazvali, alebo osobami, ktoré majú sklony k radikalizácii. Títo ľudia, môžu to byť samosprávy alebo MVO, by mali zmapovaný priestor, zmonitorované potreby ľudí v danom regióne. To by bolo napojené na centrálny koordinačný orgán, kde by boli zástupcovia štátnych inštitúcií, ktoré by to zbierali a monitorovali, prijímali by podnety od lokálnych aktérov a na úrovni vlády by mohli na túto situáciu reagovať (...) v Taliansku, Holandsku sú v takomto orgáne ľudia, ktorí majú akademický background a chodia na školy, robia podporu, metodiky a pod., to by mohlo byť super, ale tu si to neviem predstaviť.“ (štátne inštitúcie)

Na druhej strane teda viacerí vnímali, že aktéri na lokálnej úrovni, či už samosprávy alebo mimovládne organizácie, by potrebovali silnú metodickú podporu z národnej úrovne. Zároveň by však bola potrebná koordinácia témy tak horizontálne na národnej úrovni (centrálny koordinačný orgán, pozri vyššie), ako aj vertikálne smerom na lokálnu úroveň (zjednotenie praktickej prevencie).

Ako reálne vyzerá spolupráca aktérov v téme prevencie radikalizácie?

Všetky oslovené organizácie a inštitúcie uviedli nejakú formu spolupráce s inými aktérmi v téme prevencie radikalizácie.

Intenzívna je najmä **spolupráca rôznych aktérov so školami**, pretože práve prostredníctvom škôl sa snažia dostať k mladým ľuďom a realizovať svoje aktivity, projekty alebo programy zamerané na prevenciu radikalizácie mladých. Podľa niektorých respondentov sú niekedy školy až zahŕňané ponukou rôznych preventívnych aktivít (nielen v téme radikalizácie a prejavov extrémizmu).

Ďalšou formou spolupráce so školami je ponuka **vzdelávania pre pedagógov a odborný personál škôl** ako reagovať a pracovať s prejavmi radikalizácie a extrémizmu. V tejto oblasti je aktívny najmä VÚDPaP.

Veľmi častá je **spolupráca rôznych aktérov s mimovládnyimi organizáciami**. MVO zohrávajú v téme prevencie radikalizácie dôležitú rolu, pretože majú veľa skúseností a aj odbornú expertízu v tejto téme, snažia sa vzdelávať a prinášať aj dobrú prax zo zahraničia. Napríklad niektoré štátne inštitúcie prizývajú pracovníkov MVO do realizácie niektorých aktivít zameraných na prevenciu radikalizácie mladých, napríklad ako lektorov. MVO sú tiež oslovované ako zdroj informácií z lokálnej úrovne. Zaujímavým príkladom spolupráce je tiež prizývanie MVO do spolupráce so samosprávami pri tvorbe koncepčných dokumentov. MVO sú však nielen zdrojom expertízy, ale do značnej miery sa aj podieľajú na prevencii radikalizácie mladých svojou činnosťou a aktivitami, preto sú oslovované najmä školami, alebo ďalšími aktérmi, aby tieto aktivity realizovali.

Menej intenzívna je **vzájomná spolupráca rôznych aktérov prostredníctvom nejakej spoločnej platformy**. Na národnej úrovni je do určitej miery touto platformou Výbor pre predchádzanie a elimináciu rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a iných foriem intolerancie (VRAX), ktorý je však vzhľadom na svoje postavenie skôr poradným orgánom zameraným na celú oblasť boja proti radikalizácii a extrémizmu a nielen prevenciu. Viacerým osloveným aktérom chýba platforma pre výmenu informácií, vzájomné inšpirovanie sa a nadviazanie spolupráce.

Predpokladaný vývoj v téme radikalizácie mladých

Zaujímalo nás, čo si myslia respondenti o tom, ako sa bude situácia ohľadom radikalizácie a extrémizmu naďalej vyvíjať. Väčšina respondentov bola skeptická a uvádzali, že sa obávajú, že sa situácia s radikalizáciou a extrémizmom mládeže na Slovensku bude skôr zhoršovať. Dôvody sú rôzne. Do veľkej miery to bude podľa respondentov závisieť od ďalšej politickej situácie a výsledkov ďalších

volieb, ale aj toho ako budú voliť prvovoliči a ktoré politické strany si ich získajú. Na zvyšovanie radikalizácie a extrémizmu mladých môže ešte viac vplyvať aj to, že spoločnosť je už teraz polarizovaná, na vzostupe sú dezinformácie či krajné riešenia niektorých problémov. Respondenti vnímajú, že radikalizácia a extrémizmus nie je problémom len mladých ľudí, radikalizujú sa aj starší a dospelí, čo môže mať ešte väčší vplyv na radikalizáciu mládeže.

„Myslím, že to pôjde k horšiemu, určite, lebo dospelí sa radikalizujú a deti sú obraz. Jednoducho spoločnosť je polarizovaná a deti preberú vzorce, postoje správania.“ (mestská polícia)

Dôležitou udalosťou je aj vojna na Ukrajine, ktorá môže podľa niektorých respondentov opäť zvýšiť napätie, prehĺbiť polarizáciu, a tak zvyšovať radikalizáciu či extrémizmus u mladých ľudí. Časť respondentov ale vojnu na Ukrajine vnímali ako niečo pozitívne, čo by malo skôr ľuďom otvoriť oči, niečo čo zdvihlo vlnu solidarity a pomoci. To môže na mladých ľudí podľa nich pôsobiť skôr pozitívne.

„Neviem, ako sa to bude vyvíjať. Nechcem špekulovať. Myslím si, že pokiaľ je kvalitne robená práca s mladými, systematicky a prierezovo, tak je možné budúcnosť v tejto téme vidieť pozitívnejšie. Som rád, keď aj vidím v súčasnosti, že mladí ľudia sa zapájajú aj do verejnej diskusie, snažia sa vnímať tie veci tak, ako sú a nie tak, ako by ich niektorí chceli mať. Myslím, že mnohí mladí aj mládežnícke organizácie sa snažia nájsť spôsob, ako pomôcť svojim rovesníkom, ktorí sú z Ukrajiny a z oblastí, kde je vojna. Už toto nám dáva taký optimizmus, že vidíme, že mladí to vedia pochopiť a chcú pomôcť, neradikalizujú sa, ale snažia sa pomôcť.“ (štátna inštitúcia)

Prevenícia by mala na tento vývoj reagovať pružne, mala by sa viac číriť osвета, viac zapájať sociálne siete a médiá, na ktorých mladí ľudia teraz trávajú najviac času. Zapojiť by sa mali viac aj učitelia, pracovníci s mládežou či rodičia. Pomôcť v prevencii by mohlo aj väčšie zosieťovanie a spolupráca jednotlivých aktérov v prevencii. Mladým ľuďom by sa malo vytvoriť viac priestoru na diskusiu, vypočuť si ich názor, nielen im niečo vnucovať alebo ich rovno represívne postihovať či trestať. Na úrovni štátu či politickej scény by sa mala venovať väčšia pozornosť vyvracaniu rôznych dezinformácií či hoaxov. Úlohou štátu by malo byť aj zabezpečiť stále financovanie preventívnych aktivít v tejto téme, či nastaviť vzdelávanie učiteľov a iných pracovníkov s deťmi a mládežou.

„Treba reagovať hneď, podchytiť ich ešte teraz, keď je priestor, aby sa s tým dalo niečo robiť a nečakať, kým sa to ešte zhorší. Často sa reaguje reaktívne. Bolo by super, aby takíto odborníci boli na takejto škole – v ideálnom svete by to bol jeden z krokov, ktoré by malo zabezpečiť ministerstvo školstva.“ (štátna inštitúcia)

Aktivity inštitúcií v oblasti prevencie radikalizácie

Štátna správa

V rámci štátnej správy sú aktivity zamerané na prevenciu pod gesciou **Odboru prevencie kriminality** Ministerstva vnútra. Odbor prevencie kriminality realizuje v rámci svojich aktivít online webináre pre deti a mladých ľudí, ktoré sa venujú témam ako šírenie dezinformácií, nenávistné prejavy na internete, kyberšikana a šikana. Webináre sú realizované prostredníctvom zazmluvnených lektorov. V rámci štátnej správy sú na úrovni krajov zriadené pozície **krajských koordinátorov prevencie**. Prevencia radikalizácie je len jednou z tém, skôr okrajovou, s ktorou sa príliš často nestretávajú, túto tému skôr podľa niektorých krajských koordinátorov riešia mimovládne organizácie, alebo sa jej dotýkajú niektoré projekty.

Národná kriminálna agentúra (NAKA) je zameraná na odhaľovanie a vyšetrovanie trestných činov extrémizmu, teda skôr represiu takých prejavov radikalizácie a extrémizmu, ktoré sú postihnutelné zákonom. Vzhľadom na svoje kompetencie je úloha NAKA v prevencii skôr okrajová. Okrem svojej hlavnej činnosti vykonáva vzdelávacie aktivity na školách a univerzitách, vzdelávanie príslušníkov policajného zboru a prokurátorov a niektoré ďalšie aktivity (napr. výskumné). Podľa dostupných informácií sa snažia rozvíjať spoluprácu s MVO, pretože NAKA nie je priamo prítomná v regiónoch a spolupráca s MVO by mohla priniesť konkrétne informácie z regiónov, keďže lokálne MVO majú viac informácií a majú zmapované potreby ľudí v regióne.

Štátnu politiku vo vzťahu k mládeži má v kompetencii **Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu**. V rámci ministerstva existuje **Odbor mládeže**, ktorý sa podieľa na tvorbe koncepčných dokumentov týkajúcich sa mládeže, napríklad aktuálnej Stratégie Slovenskej republiky pre mládež na roky 2021 – 2028 prijatej koncom roka 2021. Stratégia sa dotýka aj problematiky prevencie radikalizácie a extrémizmu. Ministerstvo a spomínaný Odbor mládeže tiež stanovuje podmienky čerpania finančných prostriedkov pre široké spektrum mládežníckych organizácií, od tých najväčších strešných organizácií, až po menšie lokálne organizácie. Ministerstvo školstva okrem podpory aktivít týchto organizácií, vidí v súvislosti s prevenciou radikalizácie význam aj v rozvoji dobrovoľníctva a neformálneho vzdelávania. Plánované výzvy, do ktorých sa budú môcť zapojiť MVO pracujúce s mládežou, budú podľa informácií z ministerstva nastavené tak, že bude možné uchádzať sa o finančné zdroje na aktivity zamerané na prevenciu radikalizácie.

Samosprávy

Problematiku prevencie radikalizácie a prejavov extrémizmu riešia v rámci **Banskobystrického samosprávneho kraja** v pripravovaných koncepčných dokumentoch, aby bolo možné na takto

zamerané aktivity čerpať finančné prostriedkov z EÚ zdrojov. Koncepčné dokumenty boli pripravované participatívne so zapojením občianskych organizácií, ktoré v rámci pracovných skupín naformulovali kľúčové témy, ktorým je potrebné sa venovať. Prítomnosť témy v konceptných dokumentoch je dôležitá aj preto, lebo dáva celej téme väčšiu váhu. Čo sa týka ďalších aktivít, kraj aktívne spolupracuje s MVO Centrum komunitného organizovania na projekte Školy za demokraciu.

Témou prevencie radikalizácie sa zaoberá aj **Prešovský samosprávny kraj**, keďže vnímajú, že v rámci kraja existuje napätie medzi Rómami a majoritou. Tému plánujú začleniť do pripravovaného PHSR v rámci časti „problémy kraja“. V rámci kraja chcú na tejto téme spolupracovať s Prešovskou univerzitou, plánujú vytvoriť metodickú príručku a zamerať sa na spoluprácu so základnými a strednými školami. Tiež by chceli v rámci kraja vytvoriť inštitúciu, ktorá by tému prevencie radikalizácie zastrešovala. Finančné prostriedky na realizáciu by chceli získať z európskych zdrojov.

Čo sa týka prevencie kriminality, na lokálnej úrovni hrajú významnú rolu **mestské a obecné polície**, ktoré spadajú pod samosprávu miest a obcí. V niektorých mestách majú vyčlenených v rámci mestskej polície preventivistov, ktorí realizujú rozličné preventívne aktivity. Napríklad v rámci Nitrianskeho kraja sa realizujú vzdelávacie aktivity na školách zamerané na prevenciu, najčastejšie sa riešia témy ako násilné správanie, vzťahy medzi ľuďmi, špecificky medzi chlapcami a dievčatami. Stretnutia nemajú prednáškovú formu, je to skôr moderovaná diskusia, ktorá trvá približne dve vyučovacie hodiny, niekedy aj dlhšie. Aktivity na jednotlivých školách sú realizované podľa plánu práce alebo tak, že týchto preventivistov škola osloví. Podobne aj mestská polícia v krajskom meste realizuje preventívne aktivity na školách zamerané na prevenciu šikany, drogových závislostí a pod. Spolupráca prebieha tak, že školy ich samé oslovujú. Školy sa tiež ozývajú s konkrétnymi prípadmi prejavov extrémizmu. Ak je to závažnejšie alebo opakované konanie, tak musia informáciu posunúť štátnej polícii, ostatné situácie sa snažia riešiť zmierlivo.

Mimovládne organizácie

Organizácie, ktoré realizujú nízkoprahové aktivity pre mladých, sa stretávajú s témou radikalizácie, pociťujú ju ako aktuálnu, pretože vyplýva z ich priamej práce s mladými, snažia sa na túto tému reagovať v praxi a odborne sa v nej aj rozvíjať.

Mimovládna organizácia **Mládež ulice** realizuje nízkoprahovú službu pre mladých, spolupracuje tiež so školami, v rámci týchto aktivít tiež pokrývajú tému prevencie radikalizácie. Snažia sa tiež v tejto téme odborne vzdelávať, prinášať inšpiráciu zo zahraničia a tvoriť odborné a metodické materiály. Ich koncept práce na školách je postavený na dlhodobej intervencii, pretože sa zameriavajú na formovanie postojov, čo je skôr dlhodobá záležitosť. Snažia sa ponúkať mladým aktivity, ktoré sú pre nich atraktívne, nie sú mentorovacie a prednáškové, čo je podľa nich neúčinný a prekonaný koncept. Aktivity sú

zamerané na prácu s emóciami, postojmi, vzťahmi. Vychádzajú z toho, že človek, ktorý sa radikalizuje nemá naplnené určité potreby a preto hľadá možnosti, ako by ich naplnil (potreba patriť a byť akceptovaný nejakou skupinou).

Občianske združenie **STORM** sa zameriava okrem iného aj na nízkoprahové a preventívne aktivity, v rámci ktorých pracujú s deťmi a mladými na sídlisku, kde je minimum možností trávenia voľného času. Realizujú program STEREO, v ktorom spolupracujú so školami, realizujú preventívne aktivity týkajúce sa 12 tém, najmä prevencia závislostí, ale aj ľudsko-právne témy ako diskriminácia, nenávistné prejavy a pod. Priamo s témou radikalizácie sa skôr nestretávajú. Ak by k tomu došlo, tak by kontaktovali ďalšie organizácie, ktoré sa téme viac venujú.

Občianske združenie **Kaspian** sa v rámci svojich aktivít sa zameriava na terénnu sociálnu prácu a nízkoprahové služby pre mládež. V rámci práce s klientami sa stretli s prejavmi radikalizácie, najmä na sociálnych sieťach. Vytvorili si k téme vlastnú metodiku a majú vyčleneného pracovníka, ktorý pokrýva túto oblasť.

Centrum komunitného organizovania (CKO), ktoré sídli v Banskej Bystrici, sa snaží svojimi aktivitami prispieť k posilňovaniu aktívneho občianstva cez komunitné organizovanie, prácu s komunitami, žiakmi základných a stredných škôl, ale aj prostredníctvom kampaní a advokačných aktivít. CKO realizuje program Školy za demokraciu, ktorý vznikol ako reakcia na vývoj v Banskobystrickom kraji spojený s nástupom extrémnej pravice do regionálnej politiky. CKO sa snaží o dlhodobé aktivity zamerané na formovanie postojov na základe ich intervencie, snažia sa aj o evaluáciu a meranie dopadov svojich aktivít.

DigiQ je mimovládna organizácia, ktorá realizuje vzdelávacie aktivity na základných a stredných školách. Vo svojich aktivitách sa primárne venujú témam ako bezpečnosť na internete, kyberšikana a nenávistné prejavy na internete. Vo svojich aktivitách sa dotýkajú aj témy radikalizácie a prejavov extrémizmu. Aktivity v konkrétnej triede sú realizované aspoň štyri vyučovacie hodiny. Školy ich väčšinou oslovujú samé. Organizácia bola zapojená aj do programu Školy bez nenávisti, ktorý realizovala IUVENTA. Stále častejšie realizujú aktivity pre mladšie deti (prvý stupeň základných škôl), pretože tu je prevencia viac účinná ako neskôr. Vzdelávacie aktivity realizujú po celom Slovensku, spoluprácu väčšinou nadväzujú tak, že školy ich samé oslovia.

Ľudsko-právne a vzdelávacie inštitúcie

Slovenské národné stredisko pre ľudské práva (SNSĽP) realizuje v rámci svojej činnosti aj vzdelávacie aktivity na školách v ľudsko-právnych témach, v rámci toho pokrývajú aj tému radikalizácie a extrémizmu. Školám ponúkajú vzdelávacie aktivity na viaceré ľudsko-právne témy, z ktorého si školy môžu vybrať, prípadne SNSĽP realizuje aktivity na konkrétnych školách aj opakovane, aby študenti absolvovali rôzne ľudsko-právne témy. Stretnutia sú skôr krátke (aspoň dve vyučovacie hodiny), na niektorých školách opakované, resp. v niektorých triedach

opakované. SNSĽP sa, čo sa týka formátu a dĺžky vzdelávacích aktivít, snaží školám prispôbiť, keďže v rámci vyučovania školy nemajú príliš priestor vyčleniť na aktivity strediska alebo iných organizácií viac času.

Organizácia **IUVENTA** problematiku radikalizácie a prevencie extrémizmu pokrýva v rámci svojich aktivít, ale nie je to téma, na ktorú by sa primárne sústreďovali, pretože si vyžaduje dostatočné odborné kapacity. V minulosti však realizovali výskum zameraný na radikalizáciu a extrémizmus a konferenciu. V súčasnosti sa viac sústreďujú na vzdelávanie v oblasti ľudských práv, globálneho vzdelávanie a primárnej prevencie. V nedávnej minulosti IUVENTA realizovala program Školy bez nenávisťi, ktorý viacerí respondenti uvádzaný ako dobrá prax v oblasti prevencie, nielen prevencie radikalizácie. Jeho realizáciu však skomplikovala pandémia koronavírusu a v súčasnosti sa uvažuje o jeho znovu obnovení.

Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie (VÚDPaP) sa téme prevencie radikalizácie a extrémizmu venuje vo svojich vzdelávacích webinároch, ktoré sú určené rôznym odborníkom z pedagogickej a poradenskej praxe. Webinár je zameraný teoreticky aj prakticky na to, ako pracovať s prejavmi radikalizácie, či už na individuálnej alebo skupinovej úrovni. Prináša tiež inšpiratívnu prax zo zahraničia. VÚDPaP ďalej realizoval aj širšie zameraný webinár na univerzálnu prevenciu, ktorá je zameraná na prevenciu akéhokoľvek rizikového správania prostredníctvom práce s kritickým myslením, vlastným sebaobrazom, identitou, silnými stránkami, čo má zmysel aj v súvislosti s prevenciou radikalizácie. VÚDPaP tiež realizuje výskumné aktivity, v rámci ktorých sa venujú aj téme radikálnych postojov a radikalizácie.

Prevencia radikalizácie a extrémizmu z pohľadu inštitúcií

Autorky:

Elena Gallová Kriglerová

Jana Kadlečíková

Alena Holka Chudžíková

Michaela Píšová

© Centrum pre výskum etnicity a kultúry

2022

CVEK
centrum pre výskum
etnicity a kultúry